

Over koppigheid en over vis

Ledevaartkerk Chaam, zondag 6 augustus 2023

Ds. Sara Dondorp

Eerste Schriftlezing: Nehemia 9:14-20

Tweede Schriftlezing: Matteüs 14:13-21

Inleiding

De verhalen over de bevrijding van het volk Israël uit Egypte en over de tocht door de woestijn, zijn zo belangrijk, dat ze in de Bijbel steeds weer terugkomen. De profeet Nehemia, die actief was ná de Babylonische Ballingschap, herinnert zijn hoorders aan een moment in de woestijn. Het volk had honger en dorst en het begon te mopperen. De mensen waren koppig en luisterden niet naar God. Toch gaf God ze te eten en te drinken. Manna en water.

Ook in de Evangelielezing van vanmorgen krijgen mensen te eten. Brood en vis. Over die vis valt van alles te vertellen. Vandaar dat we het vanmorgen niet alleen over koppigheid hebben, maar ook over vis.

Overdenking

Gemeente van Jezus Christus,

Koppigheid zien we meestal als iets negatiefs. Wie koppig is, wil niet luisteren, wie koppig is wil niet veranderen. Dat is onze eerste associatie. Het koppige volk luisterde niet naar Gods geboden. Dat is de herinnering die de profeet Nehemia ophaalt. Maar je kunt er ook heel anders tegenaan kijken. Dat hebben we ervaren in de kring De Verdieping. Daar lezen we al een tijd in het boek 'Exodus' van Jonathan Sacks. We waren aangekomen bij het verhaal over het gouden kalf. Hetzelfde verhaal als dat waar de profeet Nehemia naar verwijst. Het volk is onderweg naar het beloofde land en Mozes, hun leider, is de berg op gegaan om God te ontmoeten en om de wet te ontvangen. Dat alles duurt de mensen veel te lang. Ze bedenken zelf wel een god en maken het gouden kalf. Als Mozes uiteindelijk wél beneden komt, ziet hij dat afgodsbeeld. Hij wordt zo boos, dat hij de stenen met de wet kapot gooit. Er zit niets anders op dan opnieuw de berg op te gaan en opnieuw met God te gaan praten. Mozes vraagt aan God: "Als U mij goedgezind bent, trekt U dan met ons mee, want het is een halsstarrig volk."¹ Mozes vraagt God dus om juist vanwege die halsstarrigheid met het volk mee te gaan. Die vraag is dusdanig onlogisch dat de vertalers dat hebben veranderd: "trekt U dan met ons mee, ook al is dit volk onhandelbaar." Zo staat het in onze vertaling. Dat klinkt logischer, maar het staat er niet.

De rabbijnen, en in hun traditie ook Jonathan Sacks, lossen dit soort problemen op een andere manier op. Als het er zo vreemd staat, wat zou het dan wél kunnen betekenen? Mozes vraagt God met Israël mee te gaan omdat ze koppig zijn! Is die koppigheid dan misschien toch ook iets positiefs? Het kan ook wijzen op een intensieve betrokkenheid op de Eeuwige. Ze zijn weliswaar koppig in hun ongehoorzaamheid, maar later ook koppig in hun trouw. Jonathan Sacks vertelt over

---

¹ Jonathan Sacks, *Exodus boek van de bevrijding*, Skandalon 2019, p. 237 en verder.

voorbeelden uit de Romeinse tijd. Keizer Caligula wilde een standbeeld voor hemzelf in de tempel zetten. Dat leverde een massale verzetsbeweging onder de bevolking op. Uiteindelijk moest het plan opgeheven worden. Ook dit getuigt van grote koppigheid. Een koppigheid die ze blijkbaar in de woestijn hebben geleerd, in dezelfde tijd dat ze de Stenen Tafels met de Tien Woorden kregen.

Of de profeet Nehemia, generaties vóór Caligula, die koppigheid ook positief waardeerde, betwijfel ik. Hij haalt het verhaal eerder aan als voorbeeld van Gods trouw. Ook al is het volk koppig, de Eeuwige blijft trouw en gaat met ze mee. God gaat met ze mee omdat ze koppig zijn. En blijkbaar is er ruimte om op de verkeerde manier koppig te zijn. Want ook dat moet eerst geleerd worden. Of het nu vanwege koppigheid of ondanks koppigheid is, God blijft het volk trouw, God blijft voorzien in manna en in water. Al die tijd in de woestijn had het volk te eten en te drinken.

De woestijn is in de Bijbel vaak de plek om te leren. In de woestijn leerde het volk vertrouwen te hebben in de Eeuwige, daar leerden de mensen de sabbat in ere te houden, en als gemeenschap de geboden van de Eeuwige te onderhouden. Veel later trekt Jezus zich eerst terug in de woestijn voordat hij zijn werkzame leven begint. Ook aan het begin van de perikoop van vandaag trekt Jezus zich terug. Hij heeft zojuist gehoord hoe zijn vriend Johannes de Doper door koning Herodes is vermoord. Hij week uit naar een afgelegen plaats om alleen te zijn. Maar een grote groep volgelingen ging daar ook naar toe. Zij gingen naar die afgelegen plaats om te leren. En omdat ze Jezus wilden zien en zijn hulp en steun zochten. Jezus is met medelijden bewogen en geneest hun zieken. Maar dan wordt het laat. Er is niet genoeg te eten voor zoveel mensen. Op deze afgelegen plaats volgt nu een les in vertrouwen. Net zoals het volk in de woestijn een les leerde in vertrouwen. En misschien is het ook wel een les in nederigheid. Wij zouden dat nu 'consuminderen' noemen. Laten we eerst kijken wat er is! In dit geval vijf broden en twee vissen. Voldoende voor alle mensen op die afgelegen plaats.

Zo belanden we in een les in nederigheid die tegelijkertijd ook een les is in 'Bijbels tellen'. Want zeven is voldoende: zeven is het getal van de volheid. Vijf broden, zoals de vijf boeken van de Tora. Vijf staat voor de wet van Mozes. Twee vissen, zoals de twee stenen tafels van de wet. En twee staat voor twee mogelijkheden, twee wegen. Maar het gaat hier vooral om die vis. De vis had voor de eerste christengemeenschap grote betekenis. Voor de mensen die het verhaal van Matteus hoorden, toen die het eenmaal had opgeschreven. Het teken van de vis was hun merkteken, een beetje zoals wij nu gewend geraakt zijn aan het kruis. Het woord vis vormt in het Grieks een anagram. De letters van het woord Ichthus verwijzen naar Jezus. De I en J (Jota) waren in die tijd gelijk: Jezus. De Chi is de beginletter van Christos, Messias. De Thèta verwijst naar God, Theos. De Ypsilon of U verwijst naar het woord Huios, dat zoon betekent, en de Sigma naar het woord Sotèr, dat redder betekent. Jezus Christus, Gods Zoon, Redder. Ichthus, vis. Op die manier was het teken van de vis een geheim teken dat stond voor vertrouwen en voor geloof. Mensen tekenden het op de muur of in het zand.

Door die vijf broden en twee vissen, werd die afgelegen plaats een soort van paradijs. De mensen gingen er in het gras zitten, waar ze samen een

maaltijdgemeenschap vormden. Jezus sprak een zegengebed uit en brak de broden, zoals hij ook het brood brak tijdens die laatste maaltijd. Je zou het een voorloper van een avondmaalsviering kunnen noemen. Mensen die samen met elkaar breken, delen en eten. En er was ook nog vis. Vis die staat voor de naam van Jezus, Vis zoals de eerste leerlingen die vingen. Maar ook: vis als iets extra's, iets lekkers voor erbij, een toespis. Het was niet zomaar een sobere maaltijd, er was óók vis! Ik herinner me een preek van Lenie van Reijendam uit Amsterdam. Zij benadrukte het feestelijke karakter van die vis. Alsof het een extra lekker toetje was. Zoiets als bessensappudding². Zo werd die afgelegen plaats tot het decor van een feestmaaltijd. En dat met vijf broden en twee vissen. Daar, aan de oever van het meer, leren al die mensen dat het mogelijk is om feest te vieren met wat voorhanden is. En misschien moet je wel heel koppig zijn om dat te blijven geloven!
Amen

---

² Later is een deel van de preken van ds. Lenie Van Reijendam-Beek gebundeld onder de titel *'Nagerechten'*, uitgeverij De Ploeg, Maarsen, 1999. Zelf had ze er veel plezier in dat de bundel in sommige boekhandels bij de kookboeken stond.